

Timo Hannu

LT, työterveyshuollon ja työlääkätieteen erikoislääkäri ja dosentti

Vieraileva tutkija

Turun yliopisto, Työterveyshuolto

S-posti: timo.hannu@utu.fi

Menestyskirjailijan ammattisyöpä

(INGRESSI)

Vuonna 1994 kirjailija Kalle Päätalolla todettiin asbestin aiheuttama keuhkosityöpä. Ennen menestyksestä uraansa kirjailijana hän oli työskennellyt pitkään rakennuksilla.

(LEIPÄTEKSTI)

Nuoremmat kollegat voivat kysyä, kuka ihmeen Kalle Päätalo. Nuoruudessani ennen joulua kirjakaupoissa ja marketeissa oli aina uusi Päätalon kirja saatavilla. Niitä myytiin paljon, puhuttiin jopa 100 000 kappaleen painoksista, joista nykykirjailijat voivat vain uneksia. Suin surminkaan en olisi voinut kuvitella lukevani yhtäkään niistä. Sitä paitsi kirjat olivat paksuja, yli 500-sivuisia järkäleitä.

Kalle Päätalo (1919-2000) kirjoitti yhteensä 39 romaania. Tunnetuimpia niistä ovat Koillismaa- ja Iijoki-sarjat, joista jälkimmäinen 26-osainen Iijoki-sarja on omaelämäkerrallinen. Päätalo on tunnettu yksityiskohtaisesta tyylistään. Kirjanpituisen johdatuksen Iijoki-sarjaan kirjoittaneen Kai Hirvasnoron mukaan: ”Kalle oppii koko ajan uusia rakennusmenetelmiä ja selittää ne tarkkaan myös lukijalleen. Tämä on nyt kai sitä, mitä monet kutsuvat yhden naulan hakkaamiseksi 20 sivulla.”

Vaikka kirjoja ei arvioitu Helsingin Sanomissa, niin kansa tykkäsi. Myöhemmin myös eliitti löysi Pääatalon. Pääataloa on tituleerattu Selkosten Proustiksi monipolvisen kerrontansa vuoksi ja Selkosten Milleriksi avointen seksuaalikuvaustensa perusteella.

AMMATTISYÖPÄ

Pääatalo kertoo Iijoki-sarjan päättävässä kirjassaan ”Pölhökanto Iijoen törmässä” sairastumisestaan syöpään omin sanoin. Kirja ilmestyi 1998.

”Talvella 1994 minussa puhkesi taas kerran keuhkokuume. Kuumeeseen liittyi runsasta verentuloa yskösliman mukana, ja sama jatkui vielä kuumeen laskettuakin. Minua tutkittiin Kangasalan Pikonlinnassa moneen kertaan. Otettiin röntgenkuvia, tehtiin keuhkotähystyksiä ja muita tutkimustoimenpiteitä. Lopulta varmistui, että vasemman keuhkoni yläosassa jyllää syöpä. Sairas lohko poistettiin Tampereen keskussairaalassa tehdyllä leikkauksella samana keväänä. Leikkauksessa tuli ilmi, että syöpä oli saanut alkunsa rakentajan vuosinani keuhkoihin kertyneestä asbestista. Tämä asia myönnettiin myös työterveyslaitoksen käsittelyssä, ja minulle maksettiin korvaus, vaikka olin ollut jo runsaat kolme vuosikymmentä pois rakentajan työstä.”

Ammattisyöpä mainitaan myös Hengityслиiton Silmu-lehden haastattelussa vuonna 2000. Toimittaja Maarit Huovisen jutussa asia on kerrottu sanasta sanaan samalla tavalla, jopa Työterveyslaitos on artikkelissa kirjoitettu pienellä alkukirjaimella!

Pääatalon muista sairauksista lapsuuden karsastuksesta sota-ajan tippuriin ja kuppaan sekä jo varhaiskeski-iässä todettuun sepelvaltimotautiin on kirjoittanut professori Jukka Mustonen.

RAKENNUKSILLA

Taivalkoskella 1919 syntynyt ja köyhiin oloihin syntynyt Pääatalo joutui työelämään jo nuorena. Alle 15-vuotiaana hän työskenteli uitoissa, savotoissa, heinä- ja tienteossa sekä rakennustyömailla.

Sittemmin Pääatalo eteni sekatyömiehestä kirvesmieheksi ja opiskeli 1940-luvun lopulla rakennusmestariksi. Rakennuksilla hän oli töissä 1945-1963, kunnes jäi vapaaksi kirjailijaksi.

Hänen ensimmäinen romaaninsa ”Ihmisiä telineillä” oli ilmestynyt 1958. Kuten nimestä voi päätellä, niin rakennuksilla ollaan jo esikoisteoksessa, jossa kuvataan rakennustyömaan vaiheita päähenkilönä olevan rakennusmestarin näkökulmasta.

Omasta altistumisestaan Päätalo on kirjoittanut lyhyesti viimeksi jääneessä romaanissaan ”Pölhökanto Iijoen törmässä” seuraavasti.

”Ei rakentajan aikanani eikä vielä kai reiluun vuosikymmeneen sen jälkeenkään tiedetty asbestista olevan vaaraa ihmisen terveydelle. Esimerkiksi eristäjät rakennustyömailla tyhjensivät kookkaita asbestijauhepussejaan pudistelemalla paljuun, jossa he valmistivat eristystaikinan – tietysti vailla alkeellisintakaan hengityssuojainta.”

LAAKARINNE – PÄÄTALON ALTER EGO?

Pari vuotta keuhkosityövän toteamisen jälkeen Päätalolta ilmestyi romaani ”Sateenkaari pakenee”, jonka päähenkilönä on Heikki Laakarinne. Hän on köyhistä oloista lähtenyt renkipoika, joka on päätynt ensin urakoitsijaksi ja myöhemmin teollisuusneuvokseksi. Laakarinne on samassa tilanteessa kuin Päätalo eli hän on asbestista keuhkosityövän saanut seitsemänkymppinen mies.

Kirjassa Laakarinne kertoo elämänsä kulkua, johon on kuulunut kovan työnteon lisäksi avioliitto ja sen ulkopuolinen suhde, aivan kuten Päätalollakin. Vaikkei Laakarinne ole yksi yhteen Päätalon omakuva, niin varmasti hän on romaania kirjoittaessaan työstänyt omaa sairastamistaan. Romanin kuvauksessa sairaalassa olosta ennen leikkausta esiintyy keuhkokirurgi, joka antaa Laakarinteelle neuvon: ”Koeta jaksaa irrota elämäntyöstäsi myös henkisesti. Sinulla ja ikäpolvesi ihmisillä on täysi oikeus helpompiin vuosiin.”

LOPUKSI

Kesken viimeisen romaanin kirjoittamisen Päätalo sai ikäviä uutisia.

”Tämän talven keskivaiheilla jouduin kuulemaan lääkäreiltä, että keuhkosityöpä, joka kohta neljä vuotta taaksepäin tehdyllä leikkauksella saatiin pysähtymään, on lähtenyt leviämään. Nyt

tutkimukset näyttävät sen puhjenneen jylläämään tähän asti terveessä keuhkossani, eikä sen etenemiselle ole lääketieteen avulla enää mitään tehtävissä. Kun minulle sanottiin syövän alkaneen jälleen edetä, olin kirjoittanut tämän teokseni jo pitkälle yli puolenvälin.”

Pääatalo kuoli vuonna 2000.

KIRJALLISUUTTA

Hirvasnoro, Kai. Pääatalon matkassa. Johdatusta Iijoki-sarjaan. Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura, Helsinki 2013

Huovinen, Maarit. Professori Kalle Pääatalon pysähdyksiä elämän varsitiellä. Silmu-lehti 2000; numero 6:16-17.

Mustonen, Jukka. Terveys ja sairaus Kalle Pääatalon tuotannossa (1/2). Bibliophilos 2023; numero 1: 22-29.

Mustonen, Jukka. Terveys ja sairaus Kalle Pääatalon tuotannossa (2/2). Bibliophilos 2023; numero 2: 45-50.

Pääatalo, Kalle. Sateenkaari pakenee. Gummerus 1996.

Pääatalo, Kalle. Pölhökanto Iijoen törmässä. Gummerus 1998.